

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПЕРСЬКОЇ МОВИ У ЗВО: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ ВИКЛИКИ

METHODOLOGY OF TEACHING PERSIAN IN HIGHER EDUCATION: MODERN APPROACHES AND PRACTICAL CHALLENGES

У статті розглянуто актуальні проблеми викладання перської мови як іноземної у вищих навчальних закладах України. Зазначено, що у зв'язку з підвищенням зацікавлення до країн Близького Сходу, перська мова набуває стратегічного значення як у лінгвістичному, так і культурному контексті. Проаналізовані основні методичні підходи до навчання перської мови, зокрема комунікативний, функціонально-семантичний, інтерактивний та культурологічний. Розглянуто стан дослідження методики у працях українських і зарубіжних науковців, визначено прогалини, зокрема відсутність адаптованих підручників, моделей поетапного формування навичок аудіювання та усного перекладу, а також нестачу мультимедійного супроводу. Стаття містить конкретні пропозиції щодо удосконалення методики: модульно-компетентнісний підхід, інтенсифікація роботи з автентичними матеріалами, розвиток перекладацької компетенції через інтеграцію змісту фахових дисциплін. Окреслено перспективи подальших досліджень. У статті досліджуються актуальні методичні підходи до викладання перської мови у вищій школі України з урахуванням мовної специфіки, міжкультурного контексту та викликів сучасної освіти. Проведено аналіз структури навчального процесу за основними напрямками – лексико-граматичний блок, розвиток мовлення, аудіювання, читання та переклад – і надано практичні рекомендації щодо їх впровадження. Наголошується на доцільності використання цифрових ресурсів, мультимедійних матеріалів, інтерактивних завдань, рольових ігор та коментованого перекладу. Стаття також звертає увагу на проблему нестачі адаптованих підручників і системи оцінювання, пропонує шляхи вирішення та окреслює перспективні напрями дослідження у сфері методики викладання перської мови. Практичне значення дослідження полягає в узагальненні дієвих методик і створенні умов для гармонійного розвитку мовної компетентності студентів-сходознавців.

Ключові слова: перська мова, методика викладання, переклад, розвиток мовлення, аудіювання, ЗВО, сходознавство.

The article examines current issues in teaching Persian as a foreign language in higher education institutions of Ukraine. It notes that due to the growing interest in Middle Eastern countries, the Persian language is gaining strategic importance both linguistically and culturally. The main methodological approaches to teaching Persian are analyzed, including the communicative, functional-semantic, interactive, and cultural approaches. The article reviews the state of research on teaching methodology in the works of Ukrainian and foreign scholars, identifying several gaps – in particular, the lack of adapted textbooks, models for the step-by-step development of listening and interpreting skills, and insufficient multimedia support. The article offers concrete proposals for improving methodology: a modular and competency-based approach, intensified work with authentic materials, and the development of translation competence through integration with professional disciplines. It outlines the prospects for further research. The article also explores current methodological approaches to teaching Persian in Ukrainian higher education with consideration of linguistic specifics, intercultural context, and modern educational challenges. The structure of the educational process is analyzed in terms of major components – lexical and grammatical training, speaking development, listening, reading, and translation – and practical recommendations for their implementation are provided. Emphasis is placed on the relevance of using digital resources, multimedia materials, interactive tasks, role-playing, and annotated translation. The article also draws attention to the lack of adapted textbooks and assessment systems, proposes solutions, and outlines promising areas for further research in Persian language teaching methodology. The practical significance of the study lies in the generalization of effective methodologies and the creation of conditions for the harmonious development of students' language competence in Oriental Studies.

Key words: Persian language, teaching methodology, translation, speaking development, listening, higher education, Oriental studies.

УДК 37.091.33:811=222.1'06:351.746.1
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.2.19>

Осядла Т.В.,
докт. філос.,
ст. викладач кафедри східних мов
Навчально-наукового гуманітарного
інституту Національної академії
Служби безпеки України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах глобалізації, міжкультурного діалогу та активного розвитку міжнародних відносин між Україною та країнами Сходу, особливого значення набуває підготовка фахівців зі знанням східних мов, зокрема перської. Перська мова (фарсі), що є однією з офіційних мов Ірану, Афганістану та Таджикистану, вирізняється високим рівнем культури письма, поетичності, багатомовною літературною традицією та специфічною граматичною структурою. Викладання цієї мови у вищих навчальних закладах України вимагає не лише

глибоких філологічних знань, а й чітко окресленої методики, здатної адаптувати класичні підходи до нових освітніх парадигм.

Попри загальну тенденцію до модернізації мовної освіти, методика викладання перської мови в Україні ще не отримала належного рівня систематизації. На відміну від англійської, німецької або французької, де існують численні школи методики, стандартизовані тести, підручники та курси підвищення кваліфікації, для перської мови таких напрацювань украї недостатньо. Це ускладнює процес викладання, особливо для початкового

та середнього рівнів володіння мовою, а також обмежує можливості викладача у доборі автентичного матеріалу, мультимедійного контенту, розробці системи контролю та оцінювання.

Загальноновизнаним викликом є також культурно-семіотичне навантаження перської мови, у якій домінують алюзії, цитати з класичних текстів, специфічні поетичні форми та складні фразеологізми. У навчальному процесі ці компоненти потребують спеціального тлумачення та адаптації до рівня сприйняття студентів. Це, у свою чергу, вимагає від методики викладання інтеграції міждисциплінарних знань – з культурології, релігієзнавства, філософії, історії та порівняльного літературознавства.

Особливу складність становить розвиток мовленнєвих навичок – особливо діалогічного мовлення, аудіювання та перекладу. Через нестачу відповідних навчальних матеріалів і практик, студенти часто стикаються з труднощами у сприйнятті усного мовлення носіїв мови, зокрема через відмінності між літературним стандартом та розмовними діалектами.

У зв'язку з цим постає необхідність у цілеспрямованому дослідженні сучасних підходів до викладання перської мови у вищій школі, визначенні ключових труднощів, а також виробленні рекомендацій для вдосконалення методичного забезпечення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методики викладання іноземних мов у контексті вищої освіти досліджуються у низці сучасних праць. Зокрема, Л. В. Лазоренко [1, с. 123–130] акцентує на можливостях веб-квестів як інструменту активізації монологічного мовлення в англомовному навчанні студентів немовних спеціальностей. У дисертаційному дослідженні О. Є. Мартиненко [2, с. 198–205] розглянуто особливості формування англомовної компетентності з аудіювання майбутніх перекладачів в умовах заочної форми навчання, що є релевантним для розробки подібних методик і для перської мови. Стаття Л. М. Матусевич [3, с. 134–143] аналізує комунікативні ситуації у діалогічному дискурсі, що може бути продуктивно адаптовано для навчання діалогів у курсі перської мови. Комплексний підхід до навчання іноземних мов представлено у підручнику за загальною редакцією С. Ю. Ніколаєвої [4], в якому обґрунтовуються фундаментальні принципи формування міжкультурної, мовленнєвої та перекладацької компетентностей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, більшість праць або обмежуються загальною характеристикою мовної ситуації, або не враховують специфіку українських освітніх реалій. Недостатньо також розроблено методику поетапного формування всіх мовних компетентностей у студентів,

що навчаються перської мови «з нуля». Відсутні систематизовані підходи до інтеграції цифрових технологій у процес викладання перської мови, а також науково обґрунтовані засоби оцінювання результатів.

Усе це свідчить про необхідність систематизації існуючих підходів і подальшого розроблення науково обґрунтованої, практично орієнтованої методики викладання перської мови в українських університетах.

Метою цієї статті є визначення актуальних методичних підходів до викладання перської мови у закладах вищої освіти України з урахуванням сучасних освітніх викликів, мовної специфіки та міжкультурного контексту.

Предметом дослідження виступають сучасні стратегії формування мовної та комунікативної компетентності студентів, які вивчають перську мову як іноземну.

Об'єктом дослідження є методична система викладання перської мови у вітчизняних ЗВО.

У статті також ставиться завдання узагальнити наявні практики, виявити їх сильні та слабкі сторони, а також розробити пропозиції щодо удосконалення навчального процесу в аспектах лексико-граматичної роботи, аудіювання, розвитку мовлення та перекладу. існуючих підходів і подальшого розроблення науково обґрунтованої, практично орієнтованої методики викладання перської мови в українських університетах.

Виклад основного змісту дослідження:

Лексико-граматична робота. Опанування лексико-граматичного матеріалу становить основу мовної компетентності студентів, які вивчають перську мову. На початковому етапі особливу увагу слід приділяти формуванню словникового запасу, який включає базові тематичні групи (побут, родина, освіта, подорожі), а також засвоєнню морфологічних моделей дієслів, іменників, займенників. Перська граматика має ряд особливостей, зокрема систему дієвідмінювання, вживання післяйменників, правила узгодження дієслів з підметом, які не мають прямих аналогів в українській мові.

У методичному аспекті ефективною є реалізація принципу поетапного ускладнення: від механічного відтворення граматичних структур до їх комунікативного застосування у власному висловлюванні. Варто активно застосовувати контекстуальні вправи, які моделюють реальні ситуації спілкування, а також завдання на трансформацію та підстановку [4, с. 179].

Особливе значення має формування навичок словотворення, з огляду на багатий арсенал афіксів у перській мові. Важливо навчити студентів виділяти основу слова, розпізнавати префікси і суфікси, інтерпретувати похідні значення. Для цього доцільно використовувати морфемні схеми, словотворчі таблиці, інфографіку.

Для засвоєння лексичних одиниць рекомендовано впроваджувати електронні лексичні картки (flashcards), вправи з багатократним повторенням, ігрові методики (наприклад, «лексичні поля»), а також формування тематичних лексичних мап. Важливо заохочувати студентів до створення власних глосаріїв із прикладами вживання слів у контексті. Також доцільно комбінувати навчальні матеріали класичного типу (підручники, граматичні довідники) з цифровими ресурсами (онлайн-тренажери, мобільні застосунки для вивчення слів).

Розвиток мовлення. Розвиток мовленнєвих навичок є ключовим компонентом у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців-сходознавців. Основною метою цього етапу є навчити студента ефективно використовувати мовні засоби для висловлення власних думок, запитань, оцінок, повідомлень та участі у діалозі або монолозі в межах побутових, навчальних і професійних ситуацій.

На початковому етапі доцільно акцентувати увагу на простих конструкціях і часто вживаних мовних зворотах. Корисним буде залучення зразків автентичного діалогічного мовлення (із підручників, відео, телеінтерв'ю), яке згодом може слугувати основою для моделювання ситуаційних розмов. Метод ролівої гри є надзвичайно ефективним у створенні мотивованих умов для говоріння, оскільки передбачає комунікацію з елементом імпровізації та повторення ключових структур у динамічному контексті [1, с. 116].

Важливо також формувати навички монологічного мовлення, починаючи з коротких описів, повідомлень, вражень, розповідей за планом або за зображенням. Завдання типу «розкажи про свій день», «опиши кімнату», «розкажи про свою родину» дають змогу активізувати вивчену лексику та граматику.

Починаючи з середнього рівня, доцільно вводити вправи на обговорення актуальних тем, аргументацію власної позиції, реакцію на думку співрозмовника. У цьому контексті виправданим є залучення матеріалів з елементами дискусії, наприклад, з тем політики, освіти, культури, гендерних відносин.

Додатково варто застосовувати мультимедійні засоби – відеосюжети, короткі фільми, подкасти – як стимул до мовленнєвої активності. Такі матеріали не тільки демонструють реальні мовні моделі, а й дозволяють студентам практикувати висловлювання з приводу побаченого або почутого, формувати емоційне ставлення, готувати усні рецензії та презентації.

Аудіювання і робота з текстами. Розвиток навичок аудіювання є важливою складовою формування іншомовної комунікативної компетентності. З огляду на фонетичну специфіку перської мови (відмінності у вимові голосних, інтонаційні

моделі, редукція звуків), студенти часто зазнають труднощів у сприйнятті усного мовлення носіїв, особливо у спонтанному контексті.

Для початкового етапу доцільно використовувати адаптовані аудіоматеріали – діалоги, інтерв'ю, короткі оповідання із чіткою дикцією. Аудіювання повинно супроводжуватись попереднім етапом підготовки: ознайомлення з ключовою лексикою, прогнозування змісту за заголовком або ілюстрацією.

На середньому та просунутому рівнях варто поступово залучати автентичні тексти – радіопередачі, фрагменти фільмів, пісні, телешоу. Ефективними є завдання на вибір правильної відповіді, доповнення речень, виявлення логічної послідовності, а також реконструкцію змісту.

Щодо роботи з письмовими текстами, важливою є методика поширеного читання (extensive reading) – регулярне читання адаптованих оповідань, статей, фрагментів художніх творів з подальшим обговоренням, а також інтенсивне читання (intensive reading), що включає аналіз мовних структур, переклад, реферування. Варто навчати студентів користуватись словниками, тематичними глосаріями, розпізнавати контекстуальне значення слів.

Поєднання аудіювання й читання сприяє розвитку стратегії глобального й детального розуміння тексту, умінню прогнозувати зміст, визначати ключові ідеї, розпізнавати інтенції мовця. Аудіотексти також можуть бути джерелом для міжкультурного аналізу: ідентифікації стереотипів, мовленнєвих кліше, культурно обумовлених тем [2, с. 60].

Формування перекладацької компетентності. Переклад як навчальна дисципліна посідає особливе місце у процесі викладання перської мови, адже він поєднує в собі як лінгвістичні, так і культурологічні складники. Для україномовного студента переклад із перської є не лише вправою на мовленнєву трансформацію, а й засобом інтерпретації чужої ментальності, образного мислення та семіотичних кодів.

На початковому етапі доцільно обмежитися перекладом простих конструкцій, сталих виразів, діалогів, що відображають базові ситуації спілкування. Особливу увагу слід приділяти перекладові граматичних структур – часів, видів дієслів, вживання займенників, післяйменників, службових частин мови.

На наступних етапах навчання акцент переноситься на переклад художніх текстів, публіцистики, уривків з філософської чи релігійної літератури. Тут студент стикається з необхідністю передавати алюзії, метафори, культурно марковану лексику. У цьому контексті важливим є засвоєння методики адекватного перекладу: використання приміток, транскрипції, перекладу.

Завдання з порівняльного аналізу перекладів одного тексту різними авторами сприяють

формуванню перекладацького мислення та критичного ставлення до власної роботи. Додатково доцільно впроваджувати вправи на реферування, короткий зміст, переклад із перської на українську та навпаки, як письмовий, так і усний.

Методично виправданим є етап коментованого перекладу, коли студент обґрунтовує свій вибір еквівалента або трансформації, звертаючись до семантики, стилістики, контексту. Це сприяє усвідомленню механізмів міжмовної інтерференції, оволодінню стратегіями компенсації та адаптації [4, с. 440].

Загалом переклад у курсі перської мови виконує інтегративну функцію, синтезуючи знання з усіх аспектів мовної підготовки, і водночас готує студента до майбутньої професійної діяльності – у сфері дипломатії, наукової комунікації, міжнародних відносин, журналістики чи освіти.

Висновки і перспективи дослідження. Проведене дослідження засвідчило, що методика викладання перської мови у вітчизняних ЗВО потребує комплексного оновлення з урахуванням комунікативного підходу, цифровізації освіти, міжкультурної специфіки та сучасних потреб студентів. Запропонована структура навчального процесу, яка охоплює лексико-граматичний блок, розвиток мовлення, аудіювання, читання та переклад, сприяє гармонійному формуванню всіх аспектів мовної компетентності.

Ефективність викладання значною мірою залежить від якості навчальних матеріалів, системи

оцінювання, індивідуалізації навчання та інтеграції міждисциплінарних знань. Особливого значення набуває залучення автентичних текстів, сучасних мультимедійних засобів, використання цифрових платформ і розробка інтерактивних завдань.

У подальшому перспективними напрямками дослідження є створення навчально-методичних комплексів для різних рівнів володіння мовою, упровадження адаптивних освітніх технологій, вивчення мовної поведінки студентів під час міжкультурної комунікації, а також розробка стандартів і програм з викладання перської мови, які відповідатимуть міжнародним критеріям якості освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лазоренко Л. В. Навчання англomовного монологічного мовлення майбутніх математиків з використанням Веб-квесту: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 251 с.
2. Мартиненко О. Є. Методика формування англomовної компетентності майбутніх перекладачів в аудіюванні в умовах заочної форми навчання: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 390 с.
3. Матусевич Л. М. Комунікативна ситуація дозволу в українському діалогічному дискурсі. *Система і структура східнослов'янських мов*. 2016. Вип. 10. С. 134–143.
4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних ун-тів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.